

dificacions degudes a canvis fonamentals de la cultura, del concepte mateix de la vida.

Sens dubte aquesta obra marca un pas decisiu en la història de la teoria poètica. Hom hi exposa, per primera vegada a Espanya, una concepció moderna en una dissertació teòrica detallada, la qual concepció trenca clarament amb la tradicional. L'autor diu, amb modèstia, que no volia fer més que alçar una mica el teló d'un món poc conegut. Crec, però, que el senyor Bousoño ens ha donat, amb la idea de la comunicació d'aquest món sintètic i intuïtiu i amb els seus recursos científics, almenys un dels fonaments més importants d'una futura obra de conjunt. Al mateix temps, l'aplicació del seu mètode a poesies no analitzades fins ara sota l'aspecte estilístic — vegeu l'estudi finíssim dels recursos utilitzats per Antonio Machado — ha assegurat definitivament la practicabilitat científica de l'estilística literària. Cal, però, tenir present que hom només hi reeixirà si es reuneixen, com en l'autor del treball que comentem, una perfecta coneixença de la llengua poètica (ací la de la poesia lírica) i una delicadíssima sensibilitat amb el rigor científic. En l'autor aquesta unió original es reflecteix en la seva pròpia llengua, plena de *substitucions*, de suggeriments, d'imatges, i, per altra part, de termes presos de la història natural, d'equacions matemàtiques (en tot això, bon deixeble del seu mestre, de l'escola de Ginebra); només aquesta síntesi estilística — tot i que de vegades no facilita la intel·ligència del tema —, només aquest estil nou, intuïtiu, ens podien iniciar en un domini tan nou, en una poesia essencialment intuïtiva. Es podran discutir alguns conceptes expressats per l'autor. No em sembla segur, per exemple, que la ruptura trobada en Quevedo («vale más morir de pie que vivir de rodillas») fos sentida com a tal pel poeta i els seus contemporanis: potser aquesta frase els semblava purament natural, racional i, per tant, no gens poètica; i encara avui hi ha gent que menysprea la vida de tal manera que no pot comprendre prou aquesta ruptura. També em sembla molt subjectiva la separació absoluta de la comicitat i la poesia. ¿No és poesia, per exemple, la comicitat de Molière, almenys per als francesos (racionalistes)? Cal advertir, de més a més, que algunes llengües, com l'alemany, ja tenen d'elles mateixes una estructura sintètica, per tant, un caràcter més aviat intuïtiu, de manera que almenys una part d'aquests procediments no els serà aplicable.

L'única cosa discutible seria, doncs, per a mi, el caràcter subjectiu, el valor limitat, d'algunes de les idees del senyor Bousoño. Però això no disminueix en res l'originalitat i la transcendència de l'obra, confirmades amb l'adjudicació del Premi Fastenrath.

Heinrich BIHLER

CARLOS CLAVERIA: *Temas de Unamuno*. Madrid, Editorial Gredos, [1953].
160 pàgs. (BRH, II/10.)

Aquest volum de la BRH recull cinc assaigs publicats amb anterioritat en revistes o, en un cas, en l'homenatge a Archer Huntington. Ací apareixen, més o menys, en ordre d'importància. Són: *Unamuno y Carlyle*, *Unamuno y la «enfermedad de Flaubert»*, *Sobre el tema de Caïn en la obra de Unamuno*, *Notas italianas en la «Estética» de Unamuno* i *Don Miguel y la luna*. Els dos darrers són indubtablement els més febles, si bé el primer assenyala interessants

punts de contacte amb Croce i Leopardi i el segon revela un aspecte curiós i poc esperat de la inspiració unamuniana. Els estudis restants són d'importància primordial per a la comprensió d'una de les màximes figures literàries i filosòfiques del segle XX.

L'assaig sobre la «malaltia de Flaubert» descriu la fúria d'Unamuno contra la *ramploneria*, la ignorància i la pedanteria, que ell, igual que Flaubert, detestava. Tots dos fustiguen la complaença racionalista i el fàcil científisme, però Unamuno s'indigna com mai quan l'elevada follia de Don Quixot és confosa amb l'estupidesa que consisteix a no adonar-se de l'essencial tragèdia de l'existència (en altres ocasions enveja aquesta felicitat inconsciència). Per altra banda, però, si no s'allibera d'aquest odi cau en un orgull i una supèrbia que el separen dels seus germans en humanitat.

El tema essencial de Caïm en el pensament d'Unamuno va lligat tant amb el problema d'Espanya com amb el que és personal d'ell. Per al gran base, l'enveja és el fonamental vici espanyol, i, per tant, ell mateix la té en les vísceres. No sap ni desfer-se'n ni reconciliar-se amb ella, i, així, la lluita fratricida, la guerra civil, simbolitzada per la història bíblica, arriba a ésser la font de tota la riquesa espiritual del poble. Sembla que la lluita de Caïm i Abel — el tipus intravertit contra l'extravertit, segons la terminologia de Jung — té el seu paral·lel en la lluita de la raó i la vida, que és — per a Unamuno tan sols — igualment fructífera. Com ja se sap, *Abel Sánchez* (1917), «novela de pasión», segons l'autor, és l'expressió literària més poderosa de l'enveja rancorosa i implacable. Claveria demostra que representa només un punt d'una constant evolució temàtica.

Aquests dos estudis s'enllacen més o menys directament amb el que és potser l'aspecte més interessant d'Unamuno, ço és, la tempesta interior que pateix, les contínues contradiccions del seu esperit, la incessant recança sobre l'autenticitat de la seva ànima i les diferents actituds, també contradictòries i extremes, que produeixen aquests estats d'esperit respecte a Espanya i al món.

L'assaig més important del llibre és l'estudi dens i ben documentat sobre Unamuno i Carlyle. És sabut que existia una certa relació entre ells dos i que Unamuno havia traduït, a últims del segle passat, la *History of the French Revolution* de l'escriptor escocès. Claveria fa veure ara el rastre pregon que aquest deixà en una part considerable de l'obra d'Unamuno. D'antuvi, l'estil impetuós de Carlyle, parlat més que escrit, a voltes sibillí, amb la tendència a excloure paraules d'origen llatí i amb curioses afeccions etimològiques, troba una reflexió en el llenguatge igualment expressiu, també amb ressonàncies de veu alta — i, per al meu gust, molt superior — d'Unamuno; s'entreté, ell també, a fer etimologies, s'enfonsa en la parla pagesa, elimina els vocables cultes i es permet de tant en tant un desbordament semblant de viva retòrica. Així mateix, Carlyle hauria pogut ben bé influir sobre determinats conceptes històrics d'Unamuno, tals com el de la *intrahistoria* d'*En torno al casticismo* (1895), de suscitar o estimular les preocupacions sobre el temps i l'eternitat, pròpies de l'autor del *Sentimiento trágico de la vida*, i de servir de font de l'idealisme alemany que impregnava els esperits tant de l'escocès com del base. El que és cert, però, és que el crit, tan típic, que Unamuno llança cap al cel, en comentar la frase cervantina «¡Yo sé quién soy!», de la *Vida de Don Quijote y Sancho* (1905), té evidents ecos del tema de l'heroi carlylià. Cal veure, igualment, en *Amor y pedagogía* (1902), rastres de *Sartor resartus*: rastres que continuen actuant, amb intensitat diluïda, fins a *Niebla* (1914).

La influència de Carlyle assolí el seu punt màxim durant els primers anys del segle, i no s'hi troben coincidències significants en els llibres centrals, *El sentimiento trágico* (1912) o *La agonía del cristianismo* (1925). Aquesta influència, no obstant, no s'esgotava mai completament — Don Miguel tornà a pensar en Carlyle en la vellesa — i Claveria prova plenament que constitueix un element essencial en el *makeup* — l'expressió és de Claveria — d'Unamuno.

És impossible de lloar massa l'erudició d'aquest llibre. Claveria maneja una extensíssima bibliografia internacional que dóna gust de trobar en un llibre espanyol. Proporciona un enorme feix de notes, detallades, acurades i exactes. Les seves referències a Carlyle i a Flaubert contribueixen a l'avaluació d'aquests autors, així com a la d'Unamuno. L'erudit espanyol està igualment al corrent de la crítica més recent de figures esmentades de passada, com Byron, Milton o Dant, i penetra en els misteris de la crítica literàrio-filosòfica alemanya moderna. He pogut trobar només una errada: a la pàg. 22 diu que *Sobre el marasmo actual de España* fou «escrito no mucho más tarde de 1895 y, en todo caso, antes de 1902». Com a part d'*En torno al casticismo* fou publicat a la «España moderna» l'any 1895.

Geoffrey W. RIBBANS

DÁMASO ALONSO: *Poetas Españoles Contemporáneos*. Madrid, Editorial Gredos, [1952]. 448 pàgs. + 14 retrats. (BRH, II/6.)

Dámaso Alonso ha recollit en un sol volum diversos assaigs, conferències i apreciacions sobre la poesia castellana moderna publicats anteriorment en revistes o en algun altre llibre. En un pròleg explica que aquest treball no és pas un estudi metòdic del tema, sinó una obra d'entusiasme personal; així mateix, hi manquen figures essencials, com Juan Ramón Jiménez, dels quals l'autor no ha tingut ocasió d'ocupar-se, i d'altres, com Antonio Machado, només n'és estudiat un aspecte menor. El llibre conté també, arbitràriament, una breu evocació de Gabriel Miró, com a poeta en prosa, i sis traduccions de Hopkins, incloses pel caprici, ingènuament admès, de l'autor.

Els estudis varien molt en qualitat; alguns són senzillament testimonis d'admiració o de filiació literària, com l'homenatge a Pedro Salinas, escrit poc abans de la mort d'aquest, o la descripció anecdòtica de la seva pròpia generació poètica (1920-36); i algunes de les seccions dedicades a poetes de la postguerra em semblen massa elogioses. Al meu parer, l'article més feble és el que parla de García Lorca, exemple d'una teoria històrico-literària força dubtosa («Surgió porque sí, porque tenía que ser, tenía que cumplirse la ley de nuestro destino: España se había expresado una vez más»). D'una categoria ben superior són el famós assaig sobre Bécquer, la fina anàlisi de les primeres poesies d'Antonio Machado, i, sobretot, l'excel·lent judici de la poesia, conceptual i vital a la vegada, de Jorge Guillén: en aquests articles un característic lirisme d'expressió va perfectament ajustat amb un agut sentit crític.

Acabat el llibre, el lector resta una mica decebut. Un gran crític que podria haver-nos donat una interessantíssima interpretació de tota la poesia espanyola contemporània, s'ha limitat a publicar una obra que no passa d'ésser una refosa d'estudis anteriors. L'única cosa nova, i que és veritablement estimulant, és de considerar, com ho fa en el pròleg, Bécquer i no pas Rubén